

Skjøtselsplan for Husbysetra Surnadal kommune, Møre og Romsdal

| 2016

Rapport nr 2022-13

REFERANSE:

Lorentzen, M. N. 2022. Skjøtselsplan for Husbysetra, Surnadal kommune, Møre og Romsdal. Miljøfaglig Utredning rapport 2022-13, 20 s. + vedlegg ISBN 978-82-345-0251-4.

OPPDRAAGSGIVER:

Verneområdestyret for
Trollheimen

KONTAKTPERSON:

Roar Pettersen

DATO:

29.04.2022

SAMMENDRAG:

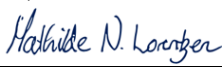
På oppdrag fra Verneområdestyret for Trollheimen har Miljøfaglig Utredning utarbeidet skjøtselsplan for Husbysetra i Surnadal kommune. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av stølen. Lokaliteten er kartlagt etter Miljødirektoratets instruks i 2021. Det ble registrert naturbeitemark på 43 dekar av høy kvalitet på grunn av stor størrelse og varierende gjengroingsgrad, noe areal utenfor eiendommen. Naturtypen er truet. I skjøtselsplanen er det et totalareal på ca. 34 dekar.

Husbysetra har lang historie med både beite og slått, men nå blir det kun beitet. Setra er en av flere setre i Romådalen, og dermed del av et helhetlig kulturlandskap i fjellet. I 2021 var beitetrykket varierende, og setra bar tydelig preg av gjengroing, med mye oppslag av bjørk. Ingen rødlistede arter ble sett.

Grunneier ønsker å holde Husbysetra åpen. Hovedmålene er derfor å restaurere naturbeitemarken og øke beitetrykket. Et samarbeid mellom grunneiere i dalen er trolig avgjørende for å øke beitetrykket. Sammen med økt beitetrykk bør man fjerne oppslag av bjørk med eksempelvis en ryddesag, med påfølgende fjerning av avfallet. Området har blitt slått tidligere, og vil være egnet for slått med feks. tohjulsslåmaskin eller ljå én gang på sensommeren, og deretter fjerne graset. På sikt vil skjøtselen kunne bidra til å restaurere naturverdiene.

Framsidedfoto: Naturbeitemark på Husbysetra. Rundt seterhusene er beitetrykket høyest, men også der er det et gjengroingspreg med en del oppslag av bjørk.
Foto: Mathilde Norby Lorentzen

FYLKE:	Møre og Romsdal
KOMMUNE:	Surnadal
STED/LOKALITET:	Romådalen
GÅRD/BRUK	Husbysetra 138/3

GODKJENT	SKJØTSELSPLANEN ER UTFORMET AV:
_____	
NAVN	MATHILDE NORBY LORENTZEN

Forord

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for Husbysetra i Surnadal kommune er utført på oppdrag fra Verneområdestyret i Trollheimen v/ Roar Pettersen. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av naturbeitemark. Den baserer seg på eksisterende kunnskap, feltbefaring og kontakt med grunneier.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av naturtypen naturbeitemark i Midt-Norge. Den andre delen er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltning, og omhandler naturgrunnlaget og drifta i området i dag, i tillegg til en beskrivelse av konkrete forslag til restaurerings- og skjøtselstiltak.

Grunneier Gudmund Husby takkes for innspill og bidrag i hele prosessen. I tillegg takkes oppdragsgiver for informasjon.

04.02.2022 / Tingvoll

Mathilde Norby Lorentzen

Miljøfaglig Utredning AS

Innhold

Forord	3
1 Naturbeitemark i Midt-Norge	5
2 Skjøtselsplan for Husbysetra	8
2.1 Innledning	9
2.2 Hensyn og prioriteringer	9
2.3 Tradisjonell og nåværende drift	9
2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen	11
2.5 Mangfold av arter og naturtyper, eventuelle observerte endringer	11
2.6 Mål for naturbeitemark	15
2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrenset periode)	15
2.8 Skjøtselstiltak (jevnlige tiltak)	16
2.8.1 Beiting	16
2.8.2 Slått	17
2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak	18
2.9 Oppfølging av skjøtselsplanen	19
Litteratur	20
Vedlegg	21
Artsliste	21
Naturtyper etter Miljødirektoratets instruks	22
Lokalitetsbeskrivelse DN-håndbok 13	23
Tiltakslogg, grunneiers notater	25

1 Naturbeitemark i Midt-Norge

Nedenstående er delvis basert på omtalen av naturbeitemark i Miljødirektoratets instruks (Miljødirektoratet 2021) og DN-håndbok 13 (Miljødirektoratet 2015). For mer detaljert informasjon om naturtypen henvises det til faggrunnlaget for naturbeitemark (Bratli m.fl. 2012). For informasjon om artsmangfoldet anbefales bl.a. Bratli m.fl. (2011, planter og sopp), Bondens flora for Midt-Norge (Bele & Norderhaug 2008) og Elven & Bjureke (2019, insekter).

Generelle trekk

Semi-naturlig eng er en naturtype som har hatt langvarig hevd med beiting eller slått, uten (eller med svake/utviskede) spor etter pløying, tilsåing eller gjødsling. Naturbeitemark er semi-naturlig eng som er preget av og skjøttes med beiting, til forskjell fra slåttemark (preget av slått). Naturbeitemark kan ha et stort artsmangfold, særlig av karplanter, sopp og insekter (f.eks. sommerfugler, biller og tovinger), og har også mange rødlistearter (arter som er truet av f.eks. gjengroing og intensiv drift). Artsmangfoldet varierer med kalkinnhold, fuktforhold og etter hvor man er i landet.

Naturbeitemark og slåttemark har mange av de samme lyskrevende engartene, men naturbeitemark har en større andel av arter som ikke beites (f.eks. engsoleie, tistler, roser, einer og einstape), tråkktolerante arter (ett og toårige) og grasarter. Hagemark er naturbeitemark med spredte trær. Langvarig beiting i gammel slåttemark kan føre til at den går over til naturbeitemark. Det er viktig å benytte kunnskapen om brukshistoria som dagens og tidligere brukere sitter på som grunnlag for videre skjøtsel. Et annet viktig redskap for å få informasjon om tidligere bruk er historiske flybilder om slike finnes. Naturtypen «Engaktig oppdyrket mark» kan ligne naturbeitemark. Den har vært pløyd, isådd og/eller gjødslet tilbake i tid, men med tiden vil artssammensetningen og miljøforholdene kunne nærme seg semi-naturlig eng. For å skille dem er det viktig å vurdere om artssammensetningen og miljøforholdene avviker fra semi-naturlig eng eller ikke.

Særtrekk for Midt-Norge

I Midt-Norge (hit regnes Møre og Romsdal og Trøndelag) er naturbeitemark utbredt mer eller mindre spredt over hele området (unntatt fjellet). I ytre strøk finnes naturbeitemark ofte innimellom kystlynghei i utmark, og det finnes også overganger mellom naturbeitemark og semi-naturlig strandeng. Det finnes færre frostømfintlige arter enn i sørligere landsdeler, og det kommer også inn flere nordlige arter og enkelte arter som lenger sør finnes mest i fjellet. Både på kysten og i fjord- og dalstrøkene kan naturbeitemarkene ligge nær gårdene, gjerne i kantene mellom fulldyrka mark og utmark (lynghei, skog). Opp mot fjellet finner vi naturbeitemark særlig i tilknytning til setrene, og det er mange setre i landsdelen. Over skoggrensa er naturbeitemark mer uvanlig, men kan finnes i indre strøk f.eks. i deler av Oppdal, som Ryphusan i Vinstradalen. I Midt-Norge finnes mye kalkfattige naturbeitemarker, men kalkrike forekommer på kalkrike bergarter som det finnes en del av, særlig i deler av Trøndelag, og dessuten på skjellsand langs kysten. Disse er særlig artsrike.

Påvirkninger

Den viktigste påvirkningsfaktoren er beite, som er nødvendig for å opprettholde naturbeitemarka. De viktigste negative påvirkningsfaktorene er gjengroing og intensivt bruk. Dersom beitinga opphører, og det ikke blir utført noen annen type skjøtsel, vil beitemarka gro igjen og erstattes av skog. Intensivt bruk kan omfatte både oppdyrking, gjødsling, tilleggsføring (fører til oppgjødsling) og tråkkskader. Utbygging/nedbygging kan ødelegge eller fragmentere lokaliteter. I rødlista for naturtyper (Artsdatabanken 2018) inngår naturbeitemark i semi-naturlig eng, som er plassert i kategori VU - sårbar fordi naturtypen er i betydelig tilbakegang, både når det gjelder areal og tilstand.

Øverst: Langs kysten er gamle norske saueraser (utegangarsau, villsau) viktig for å ta vare på både naturbeitemark og kystlynghei (Bjugn: Tarva, Plassen på Været). Midten: Noen planter og insekter fra naturbeitemark i Midt-Norge, fra venstre solblom med en blomsterflue, bekkeblom (i fuktig beitemark) og rødknapp med stor blodråpesvermer. Nederst: Noen beitemarkssopper er typiske for kysten, som rød honningvokssopp til venstre, i midten fiolett greinkøllesopp som oftest vokser i fjord- og dalstrøk, og til høyre fjellvokssopp som forekommer først og fremst i seterregionen. Flere av disse artene er rødlistearter (de regnes som truet av endringer i kulturlandskapet), og dette understreker viktigheten av å ta vare på gjenværende naturbeitemarker. Alle foto: John Bjarne Jordal.

Råd om skjøtsel av naturbeitemark

Kontinuerlig skjøtsel er særlig viktig i lokaliteter der det er dokumentert store naturverdier/høy kvalitet. Den tradisjonelle skjøtselen på lokaliteten bør kartlegges og vektlegges. Om lokaliteten inntil relativt nylig har vært slåttemark, bør det vurderes om den skal føres tilbake til dette. I de fleste tilfeller er beitemønsteret tilpasset den enkelte lokalitet. Ulike husdyrslag beiter på ulikt vis. Sambeite er derfor som regel positivt. For lite beitetrykk medfører gjengroing, mens for sterkt beite eller bruk av tunge husdyraser kan medføre slitasje og tråkkskader. Typiske hensyn vil være å tilpasse dyreantall, husdyrslag og tidspunkt for beite til vegetasjonen og mangfoldet på stedet. For eksempel kan det være aktuelt å holde sau unna lokaliteter med sjeldne orkidéer under blomstring og frøsetting, og det kan være aktuelt å avgrense beiteperioden til vår-forsommer og/eller høst. Når det gjelder hagemark (naturbeitemark med spredte trær) er skjøtselen av marksjiktet i hovedsak slik som i naturbeitemark, mens skjøtsel av tresjiktet ikke omtales nærmere i dette dokumentet.

Gjødsling må unngås. Rydding av ungskog og kratt foretas etter behov. Tilleggsfôring bør bare skje utenfor naturbeitemarka (eller på mindre verdifulle areal), da dette både medfører tråkkskader, oppgjødsling og innførsel av uønskede arter. Fremmede arter bør fjernes, og slitasje og andre negative påvirkninger begrenses mest mulig. Insekter krever spesielle hensyn som kan være ulike for ulike arter. Pollinatorer krever tilgang på blomster, og da er det ønskelig at enga hviler uten beiting en periode i sommerhalvåret. Råd om pollinatorvennlig skjøtsel finnes i Elven & Bjureke (2019). Råd om generell skjøtsel finnes i Skjøtselshåndboka (Norderhaug m.fl. 1999).

Ved skjøtsel med beitedyr i naturbeitemark må det tas hensyn til automatisk fredete kulturminner, gamle steingjerder, rydningsrøyser, gamle vanningsanlegg, bygninger og andre kulturhistoriske elementer slik at disse ikke skades. Disse elementene er også ofte viktige leveområder for mange arter.

Naturbeitemark finnes i indre deler av Midt-Norge fortsatt relativt utbredt i seterregionen, men mye er nå i gjengroing. Bildet er fra indre del av Vinstradalen i Oppdal, med setrene på Ryphusan i bakgrunnen, et område som har en lang beitehistorie med storfe og sau, i dag mest sau. Her finnes naturbeitemark helt opp i snauffellet rundt 1200 m o.h. Foto: John Bjarne Jordal.

2 Skjøtselsplan for Husbysetra

NATURBASE-ID OG -NAVN: BN00081124 Romådalen: Husbysetra øst			
GRUNNEIER(E): Gudmund Husby	ANSVAR SKJØTSEL: Gudmund Husby	LOKALITETSVERDI(ER) ETTER DN-HANDBOK NR. 13, ELLER LOKALITETSKVALITET(ER) ETTER MILJØDIREKTORATETS INSTRUKS ¹ : Naturbeitemark: Høy kvalitet 43 daa	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 31.01.2022		DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 04.09.2022	
DATO REVIDERING:		DATO BEFARING (REVIDERING):	
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): Kontakt gjennom høsten på telefon og fysisk møte i forbindelse med befaring og skjøtselsplan, særlig utarbeidelse av kapittelet om tradisjonell og nåværende drift.			
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV : Mathilde Norby Lorentzen		FIRMA:	
REVIDERT UTGAVE UTFORMET AV :		Miljøfaglig Utredning AS	
UTM SONE LOKALITET(ER): 33	NORD: 6981123	ØST: 186798	GNR./BNR.: 138/3
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: 34 daa (naturbaselokalitet fortsetter på naboeiendom, men inkluderes ikke her)		DEL AV VERNEOMRÅDE: Trollheimen landskapsvernområde HVIKET VERN: Landskapsvernområde	DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Nei

¹ Verdisetting etter DN Handbok 13 følger Miljødirektoratet (2015). Kvalitetsvurdering etter Miljødirektoratets instruks følger Miljødirektoratet (20xx).

2.1 Innledning

Husbysetra ligger i Romådalen, Surnadal kommune, og er del av Trollheimen landskapsvernområde. I Romådalen har det stått 15/16 setre (Bøe 1999). Husbysetra stod tidligere på andre siden av elven, men ble senere flyttet til nåværende sted. På selve seterstølen står det flere bygg. Husbysetra ligger i et typisk fjellandskap, der dalen er preget av myr og fastmark i sterk veksling. Tilknyttet setra er det naturbeitemark i vekslende hevd, muligens gamle slåtteteiger, i tillegg til skog. Bergrunnen i området består av granitt, noe som i utgangspunktet gir grunnlag for kalkfattig vegetasjon (Økologisk grunnkart). Det går noen få ungdyr i dalen. Denne skjøtelsesplanen omfatter Husbysetra med tilhørende naturbeitemark på eiendommen. Naturbeitemarken fortsetter sørover, men omfattes ikke av skjøtelsesplanen.

Figur 1 Skjøtelsesplanen omfatter grønt areal, og består av naturbeitemark.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Ingen spesielle.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

Følgende er generelt for setrene i området (Bøe 1999): Tidligere ble store arealer i Romådalen slått, både myr og fastmark, inkludert rundt Husbysetra. Gamle flyfoto tyder på at området tidligere var mer åpent. Det var tradisjon for å slå arealene annenhvert år i dalen. Slåtten begynte etter arbeidet var gjort på gården, og fortsatte så lenge det var gress å slå. Etter slåtten ble gresset lagt utover for å tørke, for så å bli lagt i løa eller satt i stakk. Høyet ble fraktet med hest til gården på vinterstid. Dyra fikk ikke beite på stølen før noen dager før de skulle ned igjen. Dette for å beskytte slåtten og beite ned etter det var slått.

Seterdriften med kyr på Husbysetra varte til 1954 (Bøe 1999). Så lenge det var seterdrift ble det slått, men ikke på samme måte etter at seterdriften tok slutt. I ettertid har det kun blitt slått litt her og der, rundt seterhusene, i starten av august og graset har blitt liggende (pers. med. Gudmund Husby).

Det var beite med sau i Romådalen fram til en gang på 2000-tallet, men sluttet når jerven ble et stort problem (pers. med. Gudmund Husby). Nå går det kun noen ungdyr på beite i Romådalen, tilknyttet Indre Halasetra.

I følge grunneier Gudmund Husby er det ryddet noe krattskog og slått med ryddesag på eiendommen. Videre opplyses det om at grunneierne i dalen har søkt om en maskin som skal holde stølene åpne.

Figur 2 | 1971 kan en se at mye av setra var åpen. Trolig ble store deler av arealet slått, men den jevnlige slåtten opphørte trolig samtidig med setringen, i 1954.

Figur 3 | 2018 har Husbysetra grodd mye igjen med oppslag, og deler hadde nå blitt til skog. De åpne arealene er stort sett gjengroende arealer som delvis ryddes, men rundt seterhusene er det eng.

2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

Lang avstand inn til Husbysetra gjør skjøtselsarbeidet tungvint, og det er ønske om å effektivisere arbeidet for å holde det åpent. Grunneier ønsker at det skal holdes åpent, men ønsker ikke å slå. Det er søkt om en maskin som skal bidra til å holde stølene oppe i dalen.

Kommentert [A1]: Hva slags maskin?

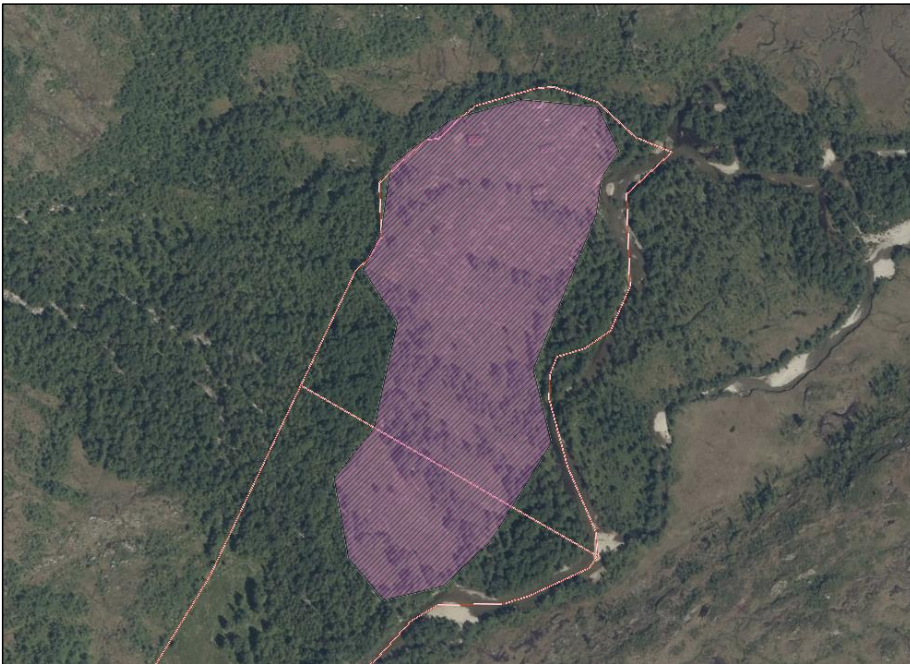
2.5 Mangfold av arter og naturtyper, eventuelle observerte endringer

Hanssen & Jordal (2012) beskrev naturtypen på Husbysetra som naturbeitemark av utformingen frisk fattigeng (etter kartleggingsmetode DN-håndbok 13). Videre står det at ved feltbefaringen i 2011 ble ikke lokaliteten beitet lenger. Det nevnes at det nylig var gjennomført restaureringstiltak for å motvirke gjengroingen ved å rydde vekk trær som hadde kommet opp. Engarealet har tidligere vært større, men deler har grodd igjen med skog.

I 2021 ble området kartlagt etter Miljødirektoratets instruks. Området er såpass flatt og jevnt at det er tydelig at dette har vært slåttemark tidligere. Jevnlig slått er derimot lenge siden, og det er et mer beitepreg nå. Engen ble kartlagt som naturbeitemark, bestående av typen intermediær eng med mindre og klart hevdpreg. Naturbeitemark er en truet naturtype. Den fikk høy kvalitet på grunn av stor størrelse og varierende gjengroingsgrad. Det beites noe, men beitetrykket og gjengroingen er ujevnt fordelt. Rundt seterhusene er beitetrykket høyest og gjengroingen lavest. Det er også en saltstein her,

som gir en gjødslingseffekt og økt slitasje rundt. De arealene som har blitt ryddet i nyere tid har varierende engpreg og oppslag. Tilnærmet alle steder var det tydelig for lavt beitetrykk, og bjørk vokser opp nesten overalt. Observasjonene gjort i 2021 stemmer overens med det Hanssen & Jordal (2012) observerte i 2011, men beitetrykket er kanskje hakket bedre, selv om det er veldig konsentrert, og likevel for lavt.

Romådalen består av flere setre, og slik sett er Husbysetra en del av et helhetlig kulturlandskap i fjellet. Dalen har mange av de samme utfordringene, slik som et lavt beitetrykk, og felles arbeid mot restaurering og økt beitetrykk er viktig for å bevare og øke naturverdiene.

Figur 4 Grønt areal er kartlagt som naturbeitemark. Arealet fortsetter utenfor eiendommen.

Rødlistestatus følger Norsk rødliste for arter fra 2021. Hanssen & Jordal (2012) skriver følgende om naturbeitemarklokaliteten fra befaringen i 2011: "Vegetasjonen har en del naturengarter bl.a. gulaks-art, tepperot, finnskjegg, fjelltimotei, føyllblom, harerug, seterfrytle, fjellmarikåpe og jonsokkoll. Det ble også registrert gråstarr, slåttestarr, stivstarr, maiblom, rød jonsokkblom, blåbær, sølvbunke, hvitveis, sløke, engsoleie og antatt setermjølke. Av trær og busker finnes bjørk, eier, vier og innslag av rogn."

I 2021 ble flere av artene gjenfunnet, eksempelvis harerug, finnskjegg, sølvbunke, ryllik og legeveronika. Det ble sjekket etter beitemarkssopp i engen, sopp knyttet til ugjødslede enger som slås/beites. Bare seig vokssopp ble sett. Granmeis (VU) har tidligere blitt observert i området, men utenom det er det ikke registrert noen rødlistede arter på Husbysetra. Heller ingen fremmedarter.

Figur 5 Seig vokssopp var den eneste beitemarkssoppen som ble funnet på Husbysetra, i engen mellom seterhusene. Hele soppen er seig/slimete. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

Figur 6 Engen beites, men det er mye oppslag av bjørk. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

Figur 7 Bilder fra Husbysetra tatt i 2011 viser at området hadde et for lavt beitetrykk med oppslag av bjørk (Hanssen & Jordal 2012). Bildet ser ut til å være tatt mot sørvest. Foto: Ulrike Hanssen

Figur 8 Ikke helt samme vinkel som forrige bilde, men det er fortsatt oppslag av bjørk. De to seterbyggene i front er de to til venstre i forrige bilde. Bilde tatt mot vest/norvest. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

2.6 Mål for naturbeitemark

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E): Øke beitetrykket og restaurere naturbeitemark (tidligere slåttemark).
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE: Øke bestand av beitemarkssopp.

2.7 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrenset periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ tid (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Fjerne oppslag av småkratt Målet er å åpne opp i engarealene, slik at så mye lys som mulig slipper til bakken. Oppslag kappes så lavt som mulig. Rydding og fjerning av avfallet gjøres parallellt, så det ikke blir liggende i engene. Å åpne opp gir bedre vilkår for planter, beitedyr og muliggjør eventuell slått. Ryddesag eller lignende kan brukes, så lenge avfallet fjernes og ikke blir liggende. For å ikke gjødsle engen skal kvist/hogstavfall fraktes ut av engen fortløpende. Ryddingen av småkratt og busker kan gjøres hele året, men hvis arbeidet er omfattende bør det heller gjennomføres på frossen mark.	2022-2026 etter behov og kapasitet	34 daa	Hele året, men på frossen mark hvis omfattende.
Restaureringsslått på naturbeitemarken Målet er å ta vekk dødt og gammelt gras/lyngvekster for å la engen starte på nytt etter år med gjengroing. Dette er også viktig siden beitetrykket er for lavt i området. Områder som er ryddet for bjørkeoppslag prioriteres, gjerne førstkommande sensommer/høst etter rydding. Slåtten gjøres med feks. tohjulsslåmaskin, ryddesag eller ljà én gang i overgangen juli/august og fortsetter utover høsten. Graset får helst tørke utover engen et par dager før det skal rakes sammen og fjernes. Dette gjør at frø kan spres, og fjerning av graset hindrer gjødslingseffekt, noe som er viktig i bevaring av naturverdiene i engen.	Ved behov og kapasitet i 2022, 2023, 2024	34 daa	Overgangen juli/august og utover høsten.

Figur 9 Bildet er tatt i den sørligste delen av engen innenfor eiendommen. Oppslaget kappes så langt ned som mulig for å gjøre det mulig å kunne slå. Avfallet fraktes ut av engen parallellt med ryddingen. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

2.8 Skjøtselstiltak (jevnlige tiltak)

2.8.1 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Beiting i dalen Beiting i dalen er nødvendig for å bevare naturverdiene på Husbysetra. I 2021 var beitetrykket for lavt og konsentrert til deler av setra. For å kunne restaurere og holde oppslag nede er det viktige å øke beitetrykket. Beitemarken bør være godt nedbeitet når sesongen er slutt. Sau, storfe (ikke de tyngste rasene), geit og hest er alle aktuelle. Beite kan foregå eksempelvis fra sist i juni til august/september, slik det tradisjonelt har gjort. Gjødsling og tilleggsføring unngås. Saltstein bør unngås eller flyttes jevnlig rundt i de mindre beitede arealene for å unngå for høy slitasje og gjødslingseffekt på ett sted.	Årlig	34 daa på selve setra, men grunneiere i hele dalen bør jobbe sammen for å øke beitetrykket på alle setrene.	Slutten av juni-august/september

Generelt gjelder følgende for beiting i naturbeitemark:

- Beiting er nødvendig for å bevare naturbeitemarka.
- Vårbeiting kan redusere behovet for buskrydding.
- Beiting fører til tråkkspor som frøplanter kan spire i.
- Høstbeiting hindrer opphopning av dødgras (som gir grønn gjødsling) og gjør spiringa neste vår lettere.
- Sett dyrevelferd og førtilgang i høysetet.
- Tilleggsfôring må likevel ikke foregå inne på naturbeitemarka, og helst minst 50 m unna pga. næringstilførsel og gjødslingseffekt.
- Tunge husdyr bør ikke beite på visse typer naturbeitemark, særlig gjelder dette fuktig og frisk mark (pga. tråkkskader).
- På naturbeitemark med rik vårblomstring bør vårbeitinga helst avsluttes tidlig, for eksempel før orkidéblomstring om det finnes tidligblomstrende orkidéer.
- Naturbeitemark får en rikere insektfauna om man tar en pause i beitinga om sommeren så plantene får blomstre, eller man sørger for periodevis lavt beitetrykk om sommeren. Dette kan man f.eks. oppnå med skiftebeiting, slik at beitetida på hvert skifte blir nedkortet. Råd om pollinatorvennlig skjøtsel av selve enga (Elven & Bjureke 2019): 1) Unngå gjødsel, 2) Sein slått, 3) Vegetasjonen bør ikke kuttes plenkort, 4) Høyet bør bakketørkes/hesjes og deretter fjernes, 5) Unngå plantevernmiddel, 6) Spar noen deler av enga hvert år, 7) Ved beiting må beitetrykket være lavt og varigheten kort, 8) Bekjemp fremmede plantearter, 9) Vårbrenning som alternativ til slått/beite
- Beit gjerne nærliggende skog eller hagemark i sammenheng med naturbeitemarka. Dette vil gi utveksling av frø og gener mellom ulike arealer. Blomstring i kantsoner er viktige for insekter, men de bør ikke få gro igjen.
- Isådde, fulldyrka kulturenger bør ikke beites sammen med naturbeitemarka. Dette bl.a. for å hindre spredning av uønskede arter inn i naturbeitemarka, og for å hindre næringstilførsel/oppgjødsling.

2.8.2 Slått

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Slått Slått er et viktig skjøtselstiltak, og en gammel tradisjon i Romådalen. Dette er gamle slåttemark selv om det nå ligner mer på beitemark. Når beitetrykket er for lavt, slik som nå, er slått nødvendig for å holde engen åpen og vegetasjonen kort. Aller helst bør engen slås én gang årlig på sensommer/høst, men man kan også bytte på ved å feks ta halvparten av engen ene året og andre halvpart året etter. Slåtten gjøres manuelt med ljå, tohjulsslåmaskin eller lignende én gang i overgangen juli/august og fortsetter utover høsten. Graset får helst tørke utover engen et par dager før det rakes sammen og fjernes. Dette gjør at frø kan spres, og fjerning av graset hindrer gjødslingseffekt, noe som er viktig i bevaring av engen.	Årlig, så mye man klarer.	34 daa	Overgangen juli/august og utover høsten.

Årlige ryddetiltak i naturbeitemark:

- Sviing av dødgras om våren kan vurderes om det er behov for det eller om det er en del av tradisjonen på stedet. Dette kan kompensere dårlig nedbeiting på høsten, og er et insektvennlig tiltak om man svir bare på overflata.
- Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i de fuktige partiene. Dette kan resultere i komprimering av jorda og kjøreskader. Trolig blir også arts mangfoldet negativt påvirket.
- Beitepusser blir ikke anbefalt uten at man kan få samlet opp mesteparten av grasavfallet. Beitepusser på lette maskiner (som tohjulstraktor eller ATV) er å foretrekke.
- Skjotselslåt av mangelfullt beitet areal bør skje sent i sesongen, og helst med lette maskiner. Kantklipper med nylontråd eller ryddesag med trekantblad kan også nyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Bekjempesselslåt (f.eks. einstape) bør skje minst to ganger i vekstsesongen.

Figur 10 Ungdyra oppholdt seg på Husbysetra under beifaringen i 2021. Foto: Mathilde Norby Lorentzen

2.8.3 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	Kr/AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)

Landskapsperspektivet i skjøtelsesplanen: For mange insekter er ikke bare naturbeitemarka, men også landskapet rundt enda viktig. Forslag til pollinatorvennlig skjøtsel og tilrettelegging av landskapet rundt

enga (Elven & Bjureke 2019): 1) Bevar eller skap eksponert sandjord, 2) Bevar trær og buskar, 3) Bevar særlig selje og vier, 4) Bevar i det minste noe av bringebær, stornesle, tistler m.m., 5) Bevar død ved, 6) Bevar ferskvannsmiljø, 7) Bevar rydningsrøyser, steingarder m.m.

Unngå bruk av kunstgjødsel, gylle og bløtgjødsel, da blir enga ikke lenger semi-naturlig, og tilknyttet artmangfold vil i stor grad forsvinne. Enkelte naturbeitemarker kan tidligere ha vært gjødslet med mindre mengder fastmøkk som ble finfordelt. Man bør være forsiktig med dette, og det er i så fall viktig at man ligger nært opp til tradisjonell driftsmåte (små mengder, finfordelt). Kunnskapsgrunnlaget om effekter er dårlig.

2.9 Oppfølging av skjøtselsplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR: 2026
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER:
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA: Ingen kjente.
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPLANEN: Gudmund Husby

Litteratur

- Bele, B. & Norderhaug, A. 2008. Bondens kulturmarksflora for Midt-Norge. Bioforsk Fokus 3(9) 2008.
- Bratli, H., Jordal, J.B., Stabbetorp, O.E. & Sverdrup-Thygeson, A. 2011. Naturbeitemark – et hotspot-habitat. Sluttrapport under ARKO-periode II. - NINA Rapport 714. 85 s.
- Bratli, H., Jordal, J.B., Norderhaug, A., Svalheim, E. 2012. Naturfaglig grunnlag for handlingsplan naturbeitemark og hagemark. Bioforsk Rapport vol 7 nr. 193/2012. 89 s.
- Bøe, B. 1999. Seterbok for Todalen. Seterboknemda i Todalen. 264 s.
- Elven, H. & Bjureke, K. 2019. Pollinatorvennlig skjøtsel av slåttemark og naturbeitemark. Andre utgave. Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Rapport nr. 77, 80 s.
- Hanssen, U. & Jordal, J.B. 2012. Kartlegging av naturtyper i kulturlandskapet i Trollheimen landskapsvernområde. Rapport J.B. Jordal 2012:01.
- Miljødirektoratet. 2015. Veileder for kartlegging, verdisetting og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann, Utkast til faktaark.
- Miljødirektoratet 2021. Kartleggingsinstruks - Kartlegging av terrestriske Naturtyper etter NiN2. Veileder M-1930. 374 s.
- Miljødirektoratet 2021. Naturbase.
<https://geocortex01.miljodirektoratet.no/Html5Viewer/?viewer=naturbase>.
- Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L., Kvamme, M. (red). 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. - Landbruksforlaget, Oslo.
- Sverdrup-Thygeson, A., Brandrud T.E. (red.), Bratli, H., Framstad, E., Jordal, J. B. & Ødegaard, F. 2011. Hotspots - naturtyper med mange truede arter. En gjennomgang av Rødlista for arter 2010 i forbindelse med ARKO-prosjektet. - NINA Rapport 683. 64 s.

Vedlegg

Artsliste

Under følger en artsliste fra Artskart og feltarbeidet i 2021. Rødlister vurdering følger Norsk rødliste for arter fra 2021. Listen er ikke uttømmende, og noe kan være oversett eller ikke registrert. Totalt er det registrert 24 arter innen karplanter og sopp på Husbysetra.

Karplanter

bjørk
blåbær
einer
engsoleie
finnskjegg
fjellmarikåpe
fjelltimotei
fjellblom
gråstarr
gulaks
harerug
hvitveis
jonsokkoll
legeveronika
maiblom
rogn
ryllik
rød jonsokblom
seterfrytle
sløke
stivstarr
sølvbunke
tepperot

Sopp

Seig vokssopp

Naturtyper etter Miljødirektoratets instruks

Setra ble kartlagt etter Miljødirektoratets instruks. Naturtypene må gjennom en kvalitetssikring og godkjenning fra Miljødirektoratet før de publiseres i Naturbase. Dette er de foreløpige dataene:

Områdenavn	Naturbeitemark
Tilstandsbeskrivelse	Kun nordre del har et intakt preg med godt beitetrykk. Der er det også saltstein som gjør at ungdyra er der mye. Resten, altså sørover, er i varierende gjengroingsgrad. Det har vært mer gjengrodd, men bjørkeetrær ble ryddet for noen år siden. Nå har det i disse områdene kommet opp mye bjørkeoppslag som dekker store arealer. Ingen fremmedarter sett. Ingen tydelig gjødslingspreg.
Naturmangfoldbeskrivelse	Siden området er stort får lokaliteten stort på naturmangfold. Det er ikke sett rødlistede arter.
Usikkerhetsbeskrivelse	
Tilstandsvurdering	Moderat
Naturmangfoldvurdering	Stort
Lokalitetskvalitet	Høy kvalitet
Areal	43 daa

Lokalitetsbeskrivelse DN-håndbok 13

Lokalitetsbeskrivelsen er basert på Hanssen & Jordal (2012) og er ikke oppdatert i 2021.

Innledning Beskrivelsen er skrevet av Ulrike Hanssen 04.02.2012, basert på eget feltarbeid 05.07.2011 etter oppdrag fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, som del av et prosjekt utført sammen med biolog John Bjarne Jordal. Lokaliteten ligger i Trollheimen landskapsvernområde.

Beliggenhet og naturgrunnlag Lokaliteten ligger i Surnadal kommune i Romådalen, ved Husbysetra, nord for Ådalsbekken. Lokaliteten grenser til et steingjerde med bjørkeskog bak i sørvest og vest, i nord til et bekkeløp, og ellers til beiteskog av bjørk nede mot Romåa i øst. Det er spredt med grusbanker (elveavsetninger) og grøfter med periodisk vannførende elveløp. Terrenget er nokså jevnt og heller bare svakt mot sørøst. Der er flere seterhytter i nord samt bygningsrester i nordøst. Berggrunnen består av diorittisk til granittisk gneis, migmatitt (www.ngu.no), dvs. kalkfattige bergarter, noe som i utgangspunktet gir grunnlag for næringsfattig vegetasjon. Lokaliteten ligger i lavalpin vegetasjonssone og dessuten i klart oseanisk vegetasjonssesksjon (O2).

Naturtyper og utforminger Naturtypen er naturbeitemark (D04) av utformingen frisk fattigeng (D0404) (tilhører kulturmarkseng som er VU på rødlista for naturtyper 2011).

Artsmangfold Vegetasjonen har en del naturengarter bl.a. gulaks-art, tepperot, finnskjegg, fjelltimotei, fyllblom, harerug, seterfrytle, fjellmarikåpe og jonsokkoll. Det ble også registrert gråstarr, slåttstarr, stivstarr, maiblom, rød jonsokkblom, blåbær, sølvbunke, hvitveis, sløke, engsoleie og antatt setermjølke. Av trær og busker finnes bjørk, einer, vier og innslag av rogn.

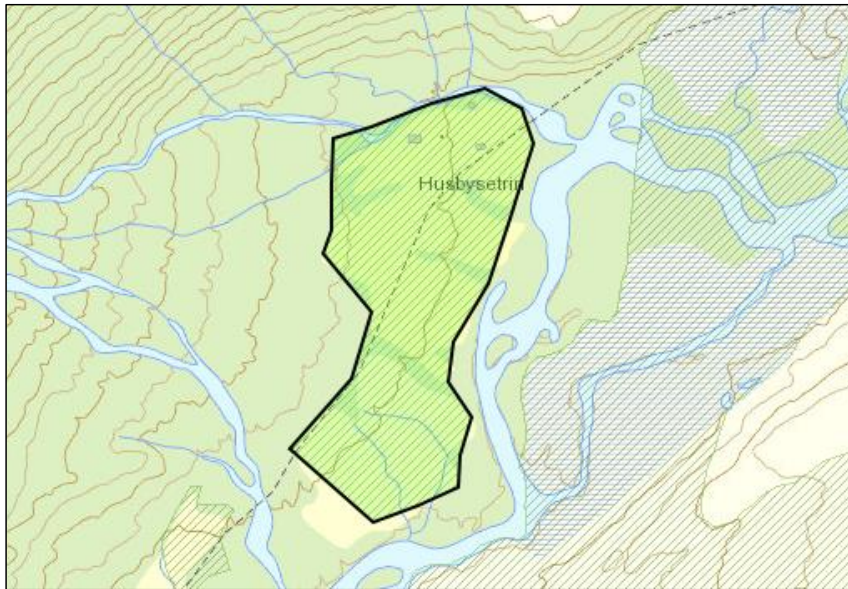
Påvirkning Ved feltbefaringen i 2011 ble lokaliteten ikke beitet lenger eller beitetrykket var for lavt. Det er nokså nylig gjennomført restaureringstiltak for å motvirke gjengroingen ved å rydde vekk trær som har vokst opp på lokaliteten. En tursti fører gjennom lokaliteten videre oppover dalen.

Fremmede arter Ingen observert.

Råd om skjøtsel og hensyn Beiting bør tas opp igjen eller beitepresset bør økes en god del for å bevare den gras- og urterike vegetasjonen og hindre gjengroing. Det bør helst ikke gjødsles på lokaliteten. Fysiske inngrep bør unngås.

Landskap Lokaliteten er en av flere naturbeitemarker i området, og kan derfor sies å være del av et helhetlig landskap.

Verdi begrunnelse Lokaliteten får verdi B (viktig) fordi den er ganske stor og har en del naturengarter, men det ble ikke registrert forekomster av rødlistearter. Likevel har lokaliteten potensial til et større arts mangfold og flere naturengarter over tid. Lokaliteten bør sjekkes for beitemarkssopp.

Figur 11 Avgrensningen etter DN-håndbok 13.

Tiltakslogg, grunneiers notater

Eks. Slått, rydding, beiting, spesielle artsobservasjoner, mengder av interessante arter

AREAL/DELOMRÅDE:	TYPE TILTAK	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR